

**КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ – МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ
(1949-2007 рр.)**

Степан Скалько, Андрій Огнистий

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Актуальність: В умовах сучасної України здійснюється переосмислення всіх сторін історії минулого, в тому числі і освіти. Цікавим видається не тільки аналіз тенденцій розвитку педагогічної науки, освіти в цілому, але і окремих компонентів. Тому історія становлення освітніх, наукових закладів становить значний інтерес для дослідників [3].

Зокрема, на наш погляд, цікавим є історія зародження, становлення і розвитку кафедри фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, яка ще з минулого століття має значні освітні, наукові, духовні традиції.

Серед усіх кафедр педагогічного університету кафедра фізичного виховання є однією з найдавніших. У 2009 році вона буде святкувати 60 річчя з моменту створення. Це підвищує престиж навчального закладу, викликає гордість за те, що вчишся чи викладаєш у педагогічному університеті кафедри якого мають більш як піввікову історію.

Багаторічний досвід кафедри фізичного виховання відкриває перспективи впровадження його в сучасних умовах, оскільки напрацьовано чимало позитивного, а саме: в науковій дослідницькій роботі з фізичної культури та спорту, в удосконаленні організації і ефективності навчально-тренувального процесу з фізичного виховання підростаючого покоління, дієвої співпраці між вузом і школою при підготовці педагогічних кадрів.

Питання історії університету загалом та кафедр зокрема є предметом престижу, оскільки знання минулого своєї альма-матері студентами та викладачами буде неабияким психологічним стимулом у навчанні та педагогічній роботі [3].

Історія кафедри фізичного виховання може бути використана в експозиціях університетського, факультетського музеїв - своєрідного обличчя навчального закладу. Матеріали дослідження також можуть використовуватись у курсі історії фізичної культури, спецкурсів, факультативів.

Таким чином, із вищевикладеного випливає, що наукове осмислення досвіду діяльності кафедри фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка є винятково важливим й актуальним завданням спортивної історичної науки. Посприяти його розв'язанню і покликаний цей науковий доробок.

Хронологічні рамки дослідження визначені його тематичною спрямованістю та завданнями, охоплюють період ХХ-ХХІ ст. ст. – від часу першої згадки про кафедру фізичного виховання, дати заснування (20 жовтня 1949 р.) до його сьогодення (2007 р.).

Такий хронологічний підхід дає змогу виявити основні аспекти розвитку та функціонування цього навчального підрозділу університету.

Мета дослідження: на основі комплексного й об'єктивного аналізу з'ясувати етапи становлення та діяльності кафедри фізичного виховання в період Кременецького державного учительського (педагогічного) інституту (1940-1969рр.), прослідкувати процес перебазування та розвитку кафедри фізичного виховання в період Тернопільського державного (національного) педагогічного інституту потім університету (1969-2005рр.), визначити внесок кафедри в системі науки і освіти України.

Метою продиктовано основні завдання, які необхідно з'ясувати у процесі дослідження цієї наукової проблеми:

– прослідкувати процес становлення кафедри фізичного виховання в учительському інституті в м. Кременці;

– дослідити зміни в структурі і змісті роботи кафедри фізичного виховання, з'ясувати якісні та кількісні зміни викладацького складу та студентського контингенту;

– вказати на нові реалії розвитку кафедри фізичного виховання в умовах незалежності України;

У процесі дослідження використовувались такі методи: історико-хронологічний; дедуктивно-індуктивний; аналітично-синтетичний; класифікаційний; порівняльний.

Розкриття проблеми: У 1940 році на базі Кременецького ліцею було відкрито учительський інститут, у якому вперше заняття велись українською мовою. У закладі почали створюватись гуртки і товариства, серед яких і спортивні [1].

Процес навчання перервав напад Німеччини на СРСР 22 червня 1941 року.

У березні 1944 року Кременець було звільнено від фашистської окупації, і в цьому році інститут відновив свою роботу.

На той час в інституті функціонувало чотири факультети, працювало шість кафедр, серед них і військово-фізкультурна, яка згодом була закрита і відновила свою діяльність у 1945-46 роках. Очолював кафедру гвардії полковник ДОБШИКОВ Ф.Л.

Тоді заняття з фізичної культури проводились на двох курсах, активно працював фізкультурний гурток, була організована робота секції лижного спорту, військово-стрілкова, шахо-шашкова секції. Для проведення занять використовувався великий спортивний зал, який за перше півріччя було повністю обладнано.

У 1948-49 навчальному році курсз фізичного виховання і спорту вели старший викладач АНДРЕЄВ В.А., викладач ЯКОВЕНКО А.І. та лаборант КРАГЛИК А.Е. У цей період в інституті працювало 11 спортивних секцій, в яких тренувалися більше двохсот чоловік. Студенти інституту брали активну участь в змаганнях інститутського, міського та обласного масштабу. Проведено 13 фізкультурно-спортивних заходів, було охоплено заняттями близько 700 чоловік, залито каток, відновлений лижний трамплін. Характеристикою яскравих спортивних успіхів та ефективного відновлення фізкультурно-оздоровчої роботи був той факт, що студентам інституту на той час належало 30% обласних спортивних рекордів.

Спортивний колектив Кременецького учительського інституту, зал і спортивні майданчики були спортивним центром міста Кременець і кращим колективом Тернопільської області. Тому логічним було відзначення наказом Міністра освіти УРСР від 15 лютого 1949 року (1948-1949 навчальний рік) №211 добре організована спортивна-масова робота Кременецького учительського інституту [3].

У серпні 1949 року наказом по Кременецькому учительському інституту на посаду завідуючого кафедри фізичного виховання було призначено ЗОРІНА Євгена Ілліча, а офіційною

датою створення кафедри фізичного виховання можна вважати 20 жовтня 1949 року, коли наказом Міністерства освіти УРСР завідувача кафедрою було офіційно затверджено на цій посаді. На той час на кафедрі працювало два викладачі і один лаборант.

За участю кафедри тоді було проведено шість внутрішньо-інститутських спортивно-масових заходів і три змагання на першість району та області. Команди інституту взяли участь з таких видів спорту, як легка атлетика, лижі, волейбол і баскетбол. Жіноча волейбольна команда зайняла перше місце і стала чемпіоном Тернопільської області.

При інституті було організовано десятимісячні курси перепідготовки викладачів фізичного виховання. Протягом року перепідготовку пройшло 112 чоловік.

З 1952 по серпень 1953 року обов'язки завідуючого кафедри виконував ВОЛОВИКОВ Гаврило Гаврилович, йому на зміну прийшов БУРБАН Флавіян Михайлович, який пропрацював на цій посаді по січень 1955 року. З січня по вересень 1955 року функції завідувача кафедри виконував ГАНІТКЕВИЧ Юрій Іванович.

У 1965 році з призначенням ГЕРЦА Миколи Івановича на посаду завідуючого, кафедра фізичного виховання відновила свою діяльність.

З 1973 по 1980 рік кафедрою керувала ЄФІМОВА Неля Григорівна. У 1980 році на посаду завідуючого був затверджений ШПИТАЛЬНИЙ Віктор Борисович, який в цьому ж році був переведений на посаду завідувача кафедри легкої атлетики. На місце завідувача призначено КІЧУКА Степана Федоровича, старшого викладача. Під час роботи на цій посаді, Степан Федорович успішно захистив дисертацію на ступінь кандидата педагогічних наук та отримав звання доцента. Пропрацював завідувачем кафедри вісім років [2,4]

У 1988 році на посаду завідуючого кафедри фізичного виховання повторно було призначено ШПИТАЛЬНОГО Віктора Борисовича, кандидата педагогічних наук, доцента.

З 1994 по 2000 рік обов'язки завідуючого кафедри виконував кандидат педагогічних наук, доцент МЕХОНОШИН Сергій Олександрович.

З 2000 року і по нинішній час кафедрою керує доцент, кандидат наук з фізичного виховання і спорту ОГНИСТИЙ Андрій Володимирович.

Варто відзначити, що кафедра фізичного виховання стала професійною та науковою школою для багатьох викладачів. Так в різні роки на кафедрі працювали Солодкий В.О., Бурбан Ф.М., Герц М.І., Єфімова Н.Г., Кічук С.Ф., Омеляненко В.Г. - декани факультету фізичного виховання; Трохим'як Б.Є – доктор історичних наук, професор, Шпитальний В.Б. – професор Краснодарського державного університету, (Російська федерація) та багато інших працівників, доцентів, кандидатів наук, завідувачів кафедр.

Тепер на кафедрі працює 19 викладачів, з них 3 доценти, кандидати наук (А.В. Огнистий, С.О. Мехоношин, К.М.Огниста), 4 кандидати наук (Л.В.Мосійчук, І.В. Шеремет, Н.М. Грабик, Г.З. Максимів), заслужений тренер України з біатлону (П.П.Клочко), 9 магістрів з фізичного виховання і спорту (В.Т. Козарецький (відмінник освіти України), Д.М. Левковський, А.Б. Дзюбановський, О.І. Кривокульський, С.І. Скалько (відмінник освіти України), Н.Б.Осіп, А.А.Білецький, М.І.Рафалюк) і 3 асистенти (Л.І. Семчук, Б.І. Мельникович, С.В. Дещаківська). Організацію навчального процесу з фізичного виховання та якісне функціонування кафедри фізичного виховання забезпечують два старших лаборанти Петрика О.М., Козир М.В.

Викладачами кафедри проводяться заняття з фізичного виховання більше чим з 3500 студентів, у спортивних секціях займаються понад 500 студентів, у групах фізичної реабілітації покращують здоров'я близько 350 студентів.

Кафедра фізичного виховання працює за такими основними напрямками:
Навчально-методична робота здійснюється за такими напрямками: проведення практичних занять з фізичного виховання в основній групі, групі спортивного відділення (легка атлетика, волейбол (чоловіки, жінки), баскетбол (чоловіки, жінки), футбол, теніс, настільний теніс, оздоровча аеробіка, гирьовий спорт, лижні гонки, біатлон, бадмінтон, оздоровчий фітнес,

шахи, шашки, спортивний туризм) та групі фізичної реабілітації зі студентами неспеціалізованих факультетів університету; підготовка вчителя-предметника до роботи з фізичного виховання учнів загальноосвітнього навчального закладу (для неспеціалізованих факультетів); викладання професійно-зорінтованих дисциплін для підготовки фахівців (освітній рівень бакалавр, магістрат) фізкультурно-спортивного профілю (теорія і методика фізичного виховання школярів молодшого шкільного віку, теорія і методика викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах, методика викладання ациклічних видів спорту у вищих навчальних закладах, сучасні фізкультурно-оздоровчі технології, основи оздоровчої фізичної культури та рекреаційного туризму, основи гри у теніс, бадмінтон, оздоровчий фітнес, нетрадиційні види спорту, основи гри у городки, армреслінг); здійснення керівництва педагогічною практикою студентів та магістрів факультетів фізичного виховання та підготовки вчителів початкових класів; виконання обов'язків індивідуальних кураторів студентів факультету фізичного виховання;

Спортивна діяльність кафедри.

При кафедрі функціонує спортивний клуб університету – голова спортивного клубу магістр з фізичного виховання і спорту Левковський Д.М.

Викладачами кафедри проводиться щорічна спартакіада серед студентів університету з десяти видів спорту, спартакіада серед працівників університету з дев'яти видів спорту. Працівники університету беруть участь у змаганнях першостей університету з різних видів спорту, у обласній спартакіаді серед вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

Окремі студенти неспеціалізованих факультетів університету беруть участь у змаганнях різного рангу, захищають честь України. Так Вікторія Галатович неодразова учасниця чемпіонатів Європи зі сноубордингу, Ольга Маслівець учасниця Олімпійських ігор (вінсерфінг).

Працівники кафедри забезпечують суддівство змагань різного рангу від обласних до міжнародних зустрічей. Так, магістр Козарецький В.Т. обслуговує матчі першості України з гандболу, матчі Єврокубків, заслужений тренер України з біатлону Клочко П.П. є головою федерації зимових видів спорту Тернопільської області. Під його керівництвом підвищують свою спортивну майстерність майбутні та теперішні члени збірної команди України з біатлону

Варто відзначити, що на кафедрі працює три майстри спорту: Огнистий А.В., Рафалюк М.І. та Левковський Д.М. який за час педагогічної діяльності підготував більше 10 майстрів спорту з веслування.

Викладачі кафедри щорічно беруть участь у організації та проведенні рекреаційно-корпораційних заходів, присвячених дню фізичної культури і спорту, дню працівника освіти, дням кафедри та факультету фізичного виховання.

Наукова діяльність кафедри.

Науковці кафедри працюють над розробкою важливих науково-дослідних проблем: підготовка майбутніх учителів-предметників до роботи з фізичного виховання школярів загальноосвітніх шкіл в умовах європейської кредитно-трансферної системи організації освіти; розробка наукового обґрунтування дидактичної та методичної підготовки з фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей в умовах кредитно-трансферної системи організації навчального процесу; наукове обґрунтування використання сучасних інформаційних технологій у процесі фізичного виховання студентів та розробка пакету комп'ютерних програм з фізичного виховання для студентів вищих закладів освіти; формування фізкультурно-спортивної термінології в умовах вступу України в європейське освітнє товариство; здійснення керівництва курсовими, дипломними, магістерськими дисертаційними роботами студентів, магістрантів, аспірантів; проблеми Української гімнастичної термінології.

На кафедрі працюють дві наукових групи, які досліджують проблему удосконалення процесу фізичного виховання студентів у умовах кредитно-трансферної системи організації

навчального процесу та підготовку вчителів-предметників до роботи з фізичного виховання у загальноосвітній школі.

Результатом наукової роботи викладачів кафедри є монографії, наукові статті, тези доповідей на наукових конференціях, з'їздах, семінарах. За останні 5 років викладачі кафедри опублікували 1 монографію, 10 навчально-методичних посібників, більше 300 статей, матеріалів та тез конференцій.

Висновок. Усе, що є тепер має своє минуле. Без минулого не буває ні сучасного, ні майбутнього. Ми мало знаємо про минуле і ще менше вміємо передбачати майбутнє. Одна з ниток історії – це історія освіти. Мабуть, немає нічого більш повчального і драматичного, складного і суперечливого. Історія освіти – це не тільки вчення великих педагогів – мислителів минулого, це також історія освітніх закладів, навчальних підрозділів, людей які працювали та працюють на благо нашої України.

СПИСКО ВИКРОИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурбан Ф.М., Шпитальний В.Б., Четвертак В.Г. Розвиток спорту на Тернопільщині за роки Радянської влади // Розвиток педагогічної освіти і культури в західних областях УРСР (1939-1989р.р). Тези доповідей науково-практичної конференції. – Тернопіль, 1989. – Ч.1.
2. Гурфінкель А.І. Розвиток факультету фізичного виховання ТДПІ за 30 років // Розвиток педагогічної освіти і науки в західних областях України. Тези доповідей науково-практичної конференції. – Ч.2. – Тернопіль, 1990. – с.24.
3. Попів О.А. „Тернопільський національний педагогічний університет : історія і сьогодення”. – дипломна робота. – ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2005. – 135 с.
4. Факультет фізичного виховання – 40 років // Свобода. – 1997. – 22 травня.

Department of physical education - the past and modern (1949-2007). The publication highlights the more than 50-year history, the foundation and the stages of the development of the department of physical training of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. It also tells about the present-day state of affairs in education, teaching methods, research and sport.